

Judziński, Józef

"Polityka północna Zygmunta
Luksemburskiego do roku 1411",
Zenon Nowak, "Roczniki
Towarzystwa Naukowego w
Toruniu" R. 69, 1964, z. 1 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 432-434

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dłaczego. Zachodzi więc obawa, iż ta ważna sprawa uszła uwagi redakcji, której skądinąd należą się słowa uznania za terminowe ukazywanie się poszczególnych tomów rocznika.

Bohdan Koziello-Poklewski

Zenon Nowak, *Polityka północna Zygmunta Luksemburskiego do roku 1411*, Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, R. 69, z. 1, Toruń 1964, ss. 130.

Mediewistyczna literatura polska i powszechna zyskała nowe i cenne studium. Monografia Z. Nowaka stanowi interesującą pozycję w badaniach nad stosunkami łączącymi kraje Europy wschodniej z potężną wówczas dynastią Luksemburgów. Autor przedstawił skomplikowany obraz polityki północnej Zygmunta Luksemburskiego w różnych aspektach. Zygmunt jest potencjalnym kandydatem do tronu polskiego, następnie królem węgierskim, uwikłany w sprawy wewnętrzne tegoż kraju, margrabią brandenburskim, wikariuszem Rzeszy, a przede wszystkim wytrawnym politykiem, który dla zyskania popularności potrzebnej mu w staraniach o koronę króla rzymskiego przeprowadza szereg posunięć przeciw krajom bałtyckim, co stanowi kontynuację tradycyjnej, aktywnej ekspansji Luksemburgów na północ.

Dotychczasową literaturę historyczną poświęconą tym problemom, zarówno polską jak i obcą, w związku z postępem badań i opublikowaniem nieznanego szerszym kręgom historyków materiału źródłowego¹ uznawano albo za przestarzałą, albo za zbyt wycinkową. Zachodziła więc realna potrzeba dokonania rewizji i korelacji dotychczasowych poglądów badawczych w oparciu o nową bazę źródłową. Zadania te w dużym stopniu spełnia monografia Z. Nowaka.

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, dodatku źródłowego, wykazu skrótów, źródeł i literatury, niemieckiego streszczenia, a także indeksu osobowego i geograficznego. Wstęp (ss. 5—14) posłużył autorowi do uzasadnienia celu pracy, ustalenia ram chronologicznych tematu oraz omówienia źródeł i literatury przedmiotu². Rozdział pierwszy (ss.15—39) zatytułowany *Tradycje rodzinne, młodość Zygmunta*, oparty głównie o literaturę, przeważnie obcojęzyczną, daje tło ogólne stosunków Jana i Karola IV z krajami wschodniej Europy. Autor ukazuje także pierwsze kroki polityczne Zygmunta (do 1387 r.), kierowane jeszcze przez jego ojca, który w swych planach politycznych starał się zapewnić synowi tron polski. Uzyskanie tronu węgierskiego odsunęło jednak Zygmunta od prowadzenia aktywniejszej polityki północnej.

¹ W latach powojennych wydano następujące materiały źródłowe, istotne do powyższego tematu:

— *Formularz Jerzego, pisarza grodzkiego krakowskiego, ok. 1399—1415*, wyd. K. Górski, Fontes Towarzystwa Naukowego w Toruniu, t. 36, Toruń 1950; E. Joachim, W. Hubatsch, *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198—1525*, pars I, vol. 1, pars II, Göttingen 1948; *Zsigmondkori Oklevéltár*, wyd. E. Mályusz, t. I, Budapest 1952; t. II, cz. 1, Budapest 1956; t. II, cz. 2, Budapest 1958.

² W wykazie ważniejszych źródeł i literatury autor wymienia ok. 250 pozycji. W żadnym z dotychczasowych opracowań polskich o Zymguncie Luksemburskim nie wykorzystano tak różnicowanej, i przecież rozproszonej w różnego rodzaju wydawnictwach, literatury historycznej, przeważnie obcojęzycznej.

Rozdział pierwszy, poprzedzający lata panowania Zygmunta na Węgrzech, jest rozdziałem wprowadzającym, oświetlającym późniejsze poczynania polityczne młodego monarchy. Autor przekonywająco udowodnił, że polityka północna Luksemburgów była kontynuacją dążeń Przemyślidów. Zaznaczył także różnice w zamierzeniach i realizacji celów politycznych Jana Luksemburskiego i Karola IV. Szkoda tylko, że nie podjął się w oparciu o prace niektórych historyków czeskich³ nowej interpretacji i oceny polityki Karola IV. Wydaje się też, że można byłoby rozszerzyć fragment dotyczący starań Karola IV o sukcesję tronu polskiego dla Zygmunta (ss. 21 i 25—31), co pozwoliłoby w sposób jeszcze bardziej wielostronny oświetlić genezę przyczyn kształtowania się północnej polityki Zygmunta Luksemburskiego.

Dalsze rozwinięcie tematu przynosi rozdział drugi (ss. 40—76) zatytułowany *Polityka Zygmunta od koronacji na króla węgierskiego (1387) do sprzedania Nowej Marchii Zakonowi Krzyżackiemu (1402)*. Na podstawie nowej i nie zawsze wykorzystywanej przez starszą literaturę przedmiotu — bazie źródłowej, Z. Nowak do kilku ustaleń merytorycznych dotyczących zasadniczych kwestii dorzuca własne. Wyjaśnia przede wszystkim, jakie były właściwe przyczyny antypolskiej polityki Zygmunta, na którą wpływało wiele czynników jak np.: rywalizacja polsko-węgierska o Ruś Czerwoną oraz o tereny Mołdawii i Wołoszczyzny, unia Polski z Litwą, czy też sprawa zastawu a później sprzedaży Zakonowi Nowej Marchii wraz z Santokiem i Drezdenkiem. Szkoda, że Z. Nowak nie starał się wyjaśnić, jaki był stosunek Zygmunta do książąt zachodniopomorskich. Interesująco natomiast zobrazował związki króla Węgier z zakonem neapolitańskim i Władysławem Opolczykiem. Stanowili oni obóz polityczny knujący plany rozbioru Polski. W tej części pracy daje się łatwo zauważyć dużą swobodę, z jaką autor porządkuje wydarzenia historyczne tych lat, polemizuje z błędnymi poglądami, odrzuca mało przekonujące twierdzenia literatury historycznej i dochodzi do śmiałych i trafnych uogólnień końcowych⁴.

Inny charakter niż poprzednie ma rozdział trzeci (ss. 77—91), zatytułowany *Narastanie napięcia w stosunkach między Zygmuntem a Polską w latach 1403—1408*; objętościowo szczupły, pod względem treściowym jest pomostem łączącym się ściśle z rozdziałem następnym. Autor skoncentrował się na jak najszerszym wyjaśnieniu przyczyn uaktywnienia antypolskiej polityki Zygmunta w pierwszym dziesięcioleciu XV wieku. Uwagę Zygmunta pochłaniały wówczas sprawy wewnętrzne — walka z kontrkandydatem do tronu węgierskiego, Władysławem Neapolitańskim i usilne dążenie do centralizacji władzy królewskiej. Nie chciał on dopuścić do bliższych związków dyplomatycznych Polski z Czechami, Marchią Brandenburską czy Miśnieńską, z którymi znajdował się w stanie wojny. Aby sparaliżować wrocie poczynania Polski na granicy węgiersko-polskiej, Zymunt starał się uwikłać Jagiełłę w zatarg z Zakonem o Nową Marchię i wywierać nacisk gospodarczy przez szykanowanie handlu polskiego na Węgrzech.

³ Rozprawa z pewnością zyskałaby wiele, gdyby autor sięgnął po prace J. Šusty, *Karel IV. Otec a syn, 1333—1346*, Praga 1946, i tegoż: *Karel VI. Za císařskou koronou*, Praga 1948, przynoszące wiele ciekawych poglądów czeskiego historyka, przydatnych szczególnie do rozdziału pierwszego.

⁴ Do takich bez wątpienia należy stwierdzenie, że Zymunt Luksemburski pod wpływem trudności wewnętrznych i zewnętrznych powoli, ale stale wycofywał się z polityki północnej. Sprzedaż Nowej Marchii zakonowi krzyżackiemu była więc z jednej strony symptomem słabości Zygmunta, a z drugiej — stanowiła zapowiedź wznowienia aktywnej polityki północnej w najbliższej przyszłości.

W rozdziale czwartym (ss. 92—116): *Polityka Zygmunta wobec Polski i Zakonu Krzyżackiego w okresie „Wielkiej Wojny” (1409—1411)*, znajduje się szereg zagadnień szczegółowych dotyczących schizmy papieskiej oraz dziejów Węgier, Polski, Litwy i Zakonu; autor łączy umiejętnie te sprawy z problemami ogólnymi i konfrontuje własne, dobrze udokumentowane poglądy z wynikami badań, reprezentowanych przez S. Kuczyńskiego i J. Garbaciaka. Polemika z J. Garbaciakiem, dotycząca czasu przeprowadzenia węgierskiej wyprawy dywersyjnej na południowe ziemie Polski po bitwie grunwaldzkiej, nie przynosi spodziewanych wyników, mimo że Z. Nowak wykorzystał odpowiednie źródła węgierskie. Kwestia ta pozostaje jeszcze nie rozwiązana; być może dalsze badania nad tym zagadnieniem pozwolą na jego definitywne rozstrzygnięcie. Można przyjąć, że Zygmunt Luksemburski udzielał zakonowi krzyżackiemu silnego poparcia dyplomatycznego ze względu na swe stanowisko w Rzeszy, gdzie idea pomocy rozbitym pod Grunwaldem Krzyżakom była bardzo popularna. Pomoc militarna natomiast stanowiła dla Zygmunta jedynie pretekst do zmanifestowania swego czynnego udziału w sprawach polityki północnej. Taka postawa przyniosła Zygmuntowi wielki sukces, jakim było zdobycie przez niego korony króla rzymskiego.

Odrębny charakter posiada rozdział końcowy pracy Z. Nowaka. Jego tytuł *Polityka Zygmunta w świetle uniwersalizmu i dążeń stanowych* (ss. 117—127), wskazuje na zamierzenia autora, idące w kierunku syntetycznego omówienia organizacji monarchii Zygmunta i jego poprzedników. Na podstawie skąpego materiału źródłowego i dość ubogiej literatury przedmiotu, wykorzystanej do opracowania tego problemu, autor nie mógł w zadowalającym stopniu osiągnąć swego celu. Wydaje się, że przy rozpatrywaniu tego zagadnienia należałoby rozszerzyć ramy chronologiczne rozdziału.

W zakończeniu znajdujemy ogólną ocenę polityki Zygmunta Luksemburskiego. Jest to oczywiście suma wniosków, do jakich autor doszedł w swoich rozważaniach. Monografię Z. Nowaka, będącą nowym spojrzeniem historyka na różnorodną i wielce skomplikowaną działalność polityczną króla Węgier, uzupełniają dodatek źródłowy, składający się z dwu ciekawych i nie publikowanych dotąd listów⁵ z 1406 i 1410 roku.

Józef Judziński

Wiesław Bieńkowski, *Krzysztof Celestyn Mrogonowicz 1764—1855. W służbie umiłowanego języka*, Olsztyn 1964, ss. 250, Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze” — Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego. Rozprawy i Materiały.

Wydana w 1933 r. w Gdańsku praca zbiorowa *Krzysztof Celestyn Mrogonowicz 1764—1855*. Księga pamiątkowa pod red. Wł. Pniewskiego była

⁵ Pierwszy z nich, datowany z Lewoczy, 27 lipca 1406 r. jest listem Marka z Norymbergi do Staroego Miasta Torunia, w którym znajdujemy wiadomość, że Zygmunt Luksemburski spotka się z Władysławem Jagiełłą w Starej Wsi lub w Lewoczy 8 sierpnia 1406 r. (Oryginał w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Bydgoszczy, Oddział Terenowy w Toruniu, I, 558). Drugi jest bardzo interesującym odbiciem nastroju smutku i przerażenia wśród przyjaźniaków Zakonu po klęsce Krzyżaków w bitwie pod Grunwaldem. Jest to list Zygmunta z Budy (8 sierpnia 1410 r.) do ziemian, rycerzy i giermków Prus i mieszczan Gdańska, w którym król węgierski prosi ich o zachowanie wierności dla Zakonu, gdyż w najbliższym czasie chce mu przyjść z pomocą. (Oryginał w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Gdańsku, 300 D, 17 E nr 1).